

УДК 351:853:353

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ВІННИЧЧИНИ

кандидат економічних наук, Рябенка М. О.

Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ, Україна,
м. Вінниця

У статті визначені засади формуванні і реалізації механізмів державного регулювання у сфері охорони історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури. Визначено основні пріоритетні напрями державної регіональної політики з організації фінансово-інвестиційного забезпечення у досліджуваній сфері. Сформульовано пропозиції та практичні рекомендації щодо визначення пріоритетних напрямів державного регулювання у сфері охорони історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури.

Ключові слова: механізми державного регулювання, історико-культурна спадщина, пам'ятки архітектури, охорона історико-культурної спадщини.

M. Rybenka, PhD of Economical Sciences, Mechanisms state regulation in the sphere of protection historical and cultural heritage and architectural monuments in the Vinnitsa region / Vinnytsia Institute of Trade and Economics Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine, Vinnytsia

The article defines the principles of the formation and implementation of mechanisms of state regulation in the field of protection of historical and cultural heritage and architectural monuments. The main priority directions of the state regional policy on organization of financial and investment support in the field of protection of historical and cultural heritage and architectural monuments are determined. Proposals and practical

recommendations for the definition of priority directions of state regulation in the field of research are formulated.

Keywords: mechanisms of state regulation, historical and cultural heritage, monuments of architecture, protection of historical and cultural heritage

Постановка проблеми. У сучасних умовах успішний розвиток складних соціально-економічних адміністративно-територіальних систем країни, якими є регіони, їх перспективи у майбутньому великою мірою визначаються вирішенням одного із пріоритетних завдань органів державної влади та органів місцевого самоврядування – охорони об'єктів історико-культурної спадщини.

Актуалізація питання охорони історико-культурного надбання є важливим чинником формування національної свідомості та історичної пам'яті народу, а також однією з умов реальної євроінтеграції України. Вінницька область володіє величезною і різноманітною історико-культурною спадщиною, яка потребує належного утримання та використання.

Метою наукового дослідження – встановити проблеми та перспективи державного регулювання охорони історико-культурного надбання Вінниччини. Обраної теми стосується низка робіт українських та зарубіжних вчених, зокрема таких як: Г. Андрес, М. Богуславський, О. Демиденко, О. Жукова, І. Мартиненко, Н. Михайлова, О. Принь, О. Присяжнюк, В. Романовський, О. Сергеев, І. Чернікова, О. Хлівнюк, Є. Ярошенко та ін.

Цікаве дослідження провела Н. Кармазіна, проаналізувавши у своїй науковій статті питання охорони історико-культурної спадщини України в дисертаційних дослідженнях останніх років [1]. Кандидатські дисертації, присвячені сучасному періоду, вирізняються предметом та

метою дослідження, мають спільний об'єкт та хронологічні рамки – історико-культурну спадщину, пам'яткоохоронну справу часів незалежності.

З урахуванням мети роботи вчена розділила їх на «дослідження, у яких розкрито сучасний стан справ в пам'яткоохоронній сфері та подано рекомендації щодо вирішення проблем галузі, використання пам'яток історії та культури (Г. О. Андрес, О. О. Демиденко, О. В. Жукова, В. В. Корнієнко, О. Ю. Манаєв, О. С. Худолей), а також дослідження, де презентовано історію розвитку системи охорони культурної спадщини в різні історичні періоди в окремих регіонах України (С. В. Гаврилук, О. А. Денисенко, О. В. Принь, О. М. Присяжнюк, В. С. Романовський, І. В. Чернікова, О. В. Хлівнюк, Є. С. Ярошенко).

Треба виокремити дослідження, які розглядають охорону пам'яток в контексті розвитку історичного краєзнавства (Н. В. Бесєдіна, М. М. Ігнатенко, А. М. Каньоса, Н. В. Кармазіна, М. В. Поставника, Г. Я. Сеньківська, Н. Ф. Щербина). Окрему групу складають дисертації про життя та діяльність відомих українських пам'яткоохоронців М. Біляшівського, О. Левицького, О. Новицького, Ф. Ернста [1].

Науковці виокремлюють кілька основних принципів формування системи збереження пам'яток. Це: а) існування розвиненого законодавства; б) чітка, виважена організація; в) постійне фінансування; г) інформованість суспільства [2, с. 91]. Проте саме рівень інформованості суспільства стосовно проблеми охорони історико-культурного надбання і викликає у фахівців серйозні занепокоєння.

Відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» (ст. 13) об'єкт культурної спадщини отримує статус

пам'ятки після внесення його до ДРНПУ, який є основним документом державного обліку. З нього починається здійснення комплексу пам'яткоохоронних заходів, що включають збереження, утримання, використання, реставрації пам'яток. ДРНПУ містить перелік ОКС, які офіційно беруться державою під охорону [3].

Пам'ятки у ДРНПУ поділяються на дві охоронні категорії: національного та місцевого значення. Для пам'яток національного значення сформульовано такі критерії: пам'ятки національного значення є особливою історичною або культурною цінністю і повинні відповідати критерію автентичності, а також принаймні одному з таких критеріїв; справили значний вплив на розвиток культури, архітектури, містобудування, мистецтва країни; безпосередньо пов'язані з історичними подіями, віруваннями, життям і діяльністю видатних людей; репрезентують шедевр творчого генія, стали етапними творами видатних містобудівників, архітекторів чи інших митців; були витворами зниклої цивілізації чи мистецького стилю.

Пам'ятками національного значення в межах Центрального історичного ареалу м. Вінниці є: 1. Миколаївська церква та дзвіниця (дер.) в Старому місті (постанова РМ УРСР від 24.08.1963 р. №970). 2. Єзуїтський монастир: костьол, колегіум, келії (постанова РМ УРСР від 24.08.1963 р. №970). 3. Домініканський монастир: костьол, келії, башта та мури (постанова РМ УРСР від 24.08.1963 р. №970). 4. Пам'ятник хірургу, анатому і педагогу М. Пирогову (постанова КМУ від 03.09. 2009 р. №928). 5. Центральний парк культури і відпочинку ім. Горького (постанова колегії Держкомприроди Української РСР від 27.07.1977 р.).

До переліку зон (територій), що мають планувальні обмеження, пов'язані з умовами охорони культурної спадщини входить: 1. Центральний історичний ареал У межах Центрального історичного

ареалу. 2. Території пам'яток національного значення. 3. Території пам'яток археології; 4. зона охорони археологічного культурного шару. 5. Охоронні зони; 6. зони регулювання забудови.

Пам'ятки місцевого значення повинні відповідати таким критеріям: вплинули на розвиток культури, архітектури, містобудування, мистецтва певного населеного пункту чи регіону; пов'язані з історичними подіями, віруваннями, життям і діяльністю видатних людей певного населеного пункту чи регіону; є творами відомих містобудівників, архітекторів або інших митців; є культурною спадщиною національної меншини чи регіональної етнічної групи.

У Вінницькій області знаходиться 28 пам'яток культурної спадщини національного значення та 12 – місцевого. Рішення про внесення або виключення ОКС із ДРПНУ приймають: Кабінет Міністрів України – стосовно пам'яток національного значення; Міністерство культури України – стосовно пам'яток місцевого значення. Не підлягають державній реєстрації об'єкти, що є сучасними копіями існуючих пам'яток або спорудами (витворами), створеними за старовинними проектами чи науковими реконструкціями, в тому числі масові тиражовані копії. Виключаючи з реєстру пам'ятки, що були зруйновані через природні умови, або людську діяльність.

Скорочення кількості пам'яток історико-культурної спадщини призводить до потреби створення дієвої системи охорони ОКС, зокрема, належних умов їх збереження, що призводить до зменшення кількості пам'яток, оскільки вони руйнуються через дію атмосферних явищ і людський фактор. З цією метою виникає необхідність розробки концептуального підходу до формування комплексного механізму охорони історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури, на територіях яких розташовані видатні споруди, комплекси історичної

забудови, а також етнографічні, культурні та археологічні об'єкти, що входять до регіональних скарбниць та є вагомою частиною національного культурного надбання.

З огляду на це збереження культурного середовища поступово стає визначальним чинником та одним із ключових напрямів державної політики. Головною метою політики у сфері охорони історико-культурної спадщини є створення умов не лише для організаційно-правового, а й фінансово-інвестиційного забезпечення в інтересах динамічного соціально-економічного, культурного та духовного розвитку регіонів.

Як зазначає С. Романюк, через інструменти і механізми державної регіональної політики забезпечується державне регулювання розвитку регіонів, яке передбачає цілеспрямований систематичний вплив держави, спрямований на забезпечення високих соціальних стандартів незалежно від місця проживання. Цей вплив полягає у створенні нормативно-правової бази, інституційного, інформаційного та кадрового забезпечення з використанням програмно-цільових методів і відповідного фінансово-економічного інструментарію [4, с.53].

Більшість пам'яток історії та архітектури національного значення на сьогодні перебувають на балансі обласних чи міських рад, які з тих чи інших причин, незважаючи на досить жорсткі законодавчі норми щодо їх охорони та збереження, часто не знаходять ні державних коштів, ні реальних приватних інвесторів для їх підтримки. Тобто ця сфера фінансується за залишковим принципом.

У ст. 90 (п.5) Бюджетного кодексу України, де йдеться про витрати на культуру і мистецтво, що беруться до уваги при розрахунку міжбюджетних трансфертів, не передбачено витрати на охорону культурної спадщини, що спричиняє постійне

недофінансування цієї галузі економіки [5]. Тому сьогодні органи державної влади та місцевого самоврядування потребують розробки відповідних методик та запровадження методологічних підходів із визначення міжбюджетних трансфертів щодо витрат на сферу охорони історико-культурної спадщини між державним і місцевим бюджетами.

Відповідно до збереження історико-культурної спадщини потребує значних капіталовкладень, для надходження яких необхідне здійснення відповідної фінансово-економічної політики. На підставі цього до основних пріоритетних напрямів державної регіональної політики з організації фінансово-інвестиційного забезпечення у сфері охорони історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури варто віднести [6]: забезпечення подальшого реформування прав власності на нерухомі пам'ятки відповідно до чинного законодавства та остаточне правове оформлення цих прав; розробку та реалізацію інвестиційних програм та проектів щодо реабілітації і реставрації ареалів історичних населених місць регіонів та окремих пам'яток; розробку першочергових фінансово-економічних заходів щодо збереження найбільш цінних пам'яток регіону на основі поєднання можливостей бюджетів різних рівнів, внутрішнього фінансово-економічного потенціалу нерухомих пам'яток, приватних коштів власників та користувачів із забезпеченням схоронності, ремонту та реставрації нерухомих об'єктів.

Висновки. Отже, успішність державних заходів із підтримки охорони історико-культурної спадщини залежить від інструментарію для їх самостійного розвитку та можливості створювати новий власний образ, привабливість, конкурентоспроможність. Однак це можливе лише за умови самостійного формування місцевих бюджетів розвитку, використання потенціалу приватного спонсорства і

меценатства та інших можливостей залучення інвестицій у процесі створення привабливості території.

Діяльність у сфері збереження культурної спадщини повинна ґрунтуватися на якісній комунікації між представниками різних професій. В сфері збереження культурної спадщини якісні зміни настануть тоді, коли всі учасники процесу будуть згуртовано співпрацювати. До збереження культурної спадщини необхідно залучати такі інституції, які будуть незалежні від державних фінансових джерел. На культурну політику повинні впливати науковці та громадські організації, і їхня думка повинна мати не просто дорадчий, а вирішальний голос у питання збереження культурної спадщини. Окрім того, ці незалежні науковці та громадські організації повинні мати визнання місцевої громади, для якої збереження культурної спадщини є пріоритетом.

Література:

1. Кармазина Н. В. *Вопросы охраны историко-культурного наследия Украины в диссертационных исследованиях последних лет* / Н. В. Кармазина // *Ученые записки Тавр. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Сер. «Исторические науки»*. – 2010. – Т. 23 (62). – № 1: спецвып. «История Украины». – С. 88–99.
2. *Историко-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження* / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; упоряд. та наук. ред. С. І. Кот; відп. ред. В. О. Горбик [та ін.]. – К., 1998. – 400 с.
3. *Закон України «Про охорону культурної спадщини»*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
4. *Регіональне управління: підручник* / заг. ред. Ю. В. Кобасюка, В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К.: НАДУ, 2014. – 512 с.

5. Бюджетний кодекс України // *Офіц. вісн. України*. – 2001.- №29. – Ст.1291.

6. Попок А. Сучасні підходи до здійснення реформування державного управління: досвід зарубіжних країн / Андрій Попик // *Вісник Національної академії державного управління*. – 2012. – №2. – С. 13-20.

References:

1.Karmazyna N. V. *Voprosy okhrany ystoryko-kuljturnogho nasledyja Ukrainy v dyssertacyonnykh yssledovanyjakh poslednykh let* / N. V. Karmazyna // *Uchenye zapysky Tavr. nac. un-ta ym. V. Y. Vernadskogho. Ser. «Ystorycheskye nauky»*. – 2010. – Т. 23 (62). – № 1 : спецвип. «Ystoryja Ukrainy». – С. 88–99.

Istoryko-kuljturna spadshhyna Ukrainy: problemy doslidzhennja ta zberezhennja / *Nac. akad. nauk Ukrainy, In-t istoriji Ukrainy; uporjad. ta nauk. red. S. I. Kot ; vidp. red. V. O. Ghorbyk [ta in.]*. – K., 1998. – 400 s.

3. *Zakon Ukrainy «Pro okhoronu kuljturnoji spadshhyny»*. – [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>

4. *Reghionaljne upravlinnja: pidruchnyk* / *zagh. red. Ju. V. Kobasjuka, V. M. Vakulenska, M. K. Orlatogho*. – K.: NADU, 2014. – 512 s.

5. *Bjudzhetnyj kodeks Ukrainy* // *Ofic. visn. Ukrainy*. – 2001.- № 29. – Ст.1291.

6. *Popok A. Suchasni pidkhody do zdijsnennja reformuvannja derzhavnogho upravlinnja: dosvid zarubizhnykh krajin* / *Andrij Popyk* // *Visnyk Nacionaljnoji akademiji derzhavnogho upravlinnja*. – 2012. – № 2. – С. 13-20.